

դարձնէ թարգմանութեան դժուարութիւնը, չեղտելով թէ իր գործը գաղափարներու գիրք մ'է, անբաժան հեղինակի ըմբռնումներէն: Հոն, այդ իր «Note de l'auteur»-ի մէջ կը գնէ անձնական իմաստասիրութեան հարցը և կը հետեւցնէ թէ կարելի է ըլլալ իմաստասէր առանց աւանդական իմաստասիրութեան յարելու և կամ հետեւելու յատուկ դպրոցի մը՝ սքոլաստիկ, քանթական, կամ ֆեքստական: Կարելի է, կ'ըսէ ան, ունենալ իմաստասիրութիւն մը՝ առանց գիտական տուեալներու հետ կապուած ըլլալու, կամ հիմնաւորելու զայն գիտութեան կատարած նուաճումներուն վրայ: Իմաստասիրութիւնը, կը շարունակէ, կապել գիտութեանց հետ՝ կը նշանակէ կապել զայն զարգացումի մը հետ, որ մեծապէս կախում ունի պատահական պարագաներէն՝ նիւթէն և նիւթին յեղաշրջումէն: Գիտակից է միւս կողմէն որ այսպիսի իմաստասիրութիւն մը՝ անկախ գիտութիւններէն, զուտ ենթակայական բնոյթով, այսօր քամահրելի է գիտնականներու դասակարգէն. սակայն չի դադրիր կրկնել իր տեսակէտը՝ թէ իմաստասիրութիւնը, իբր զուտ հայեցողական գիտութիւն, և իր արտադրութիւնը որպէս արուեստի գործ՝ միշտ կայուն ու արժէքաւոր է:

Վալերիի զուտ անձնական կամ ենթակայական իմաստասիրութեան տեսակէտը չափազանցուած է: Եթէ բնագիտութիւնը, բարոյագիտութիւնը, տրամաբանութիւնը անկախ ժամանակի գիտութիւններէն կրնան մնալ իրենց անփոփոխ իսկութեան մէջ, նոյնը սակայն չէ կարելի հաստատել հոգեբանութեան, տիեզերաբանութեան համար,

(10) «L'auteur du Dialogue n'est pas le moins du monde philosophe, et se fait même scrupule d'user des termes de la philosophie. Peut-être croit-il pas à la possibilité d'une valeur universelle de la Connaissance, et pense-t-il qu'une philosophie est oeuvre essentiellement volontaire, c'est-à-dire aussi personnelle que possible».

որոնց համապատասխան փորձառական գիտութիւնները (փորձառական հոգեբանութիւնը, բնագիտութիւնն ու բնալուծութիւնը) անտարակոյս մեծ լոյս տուած են ինչ ինչ սահմաններու և ինչ ինչ բացատրութիւններու ճշտումին համար: Ուղիղ չէ նմանապէս անձնական իմաստասիրութեան մը գաղափարը՝ այնպէս ինչպէս ինքը կը ներկայացնէ՝ իբրեւ արտադրութիւն իւրաքանչիւր խորհողի՝ առանց հասարակաց միութեան գետնի մը, վտանգելով այսպէս ճանաչողութեան առարկայականութիւնը⁽¹⁰⁾:

Վալերիի կը գիտէ աւերելոյք ընդհանրականութեան մը հարկին՝ կարենալ բացատրելու համար մեր մէջ ճանաչողական կարողութեան անհրաժեշտ միութիւնը: Սակայն իր այս վարդապետութիւնը կը յանգի ուղղակի սկեպտիկականութեան, տալով մարդկային ճանաչողութեան երեւութական (անիրական) նկարագիր: Մարդոց միջեւ տեղի ունեցած լոկ համաձայնութեան մը արդիւնք է հեռեւեարը ըստ իրեն՝ ճանաչողութիւնը, մանաւանդ թէ հոգեկան ու մտաւոր գործունէութիւնը մեր մէջ՝ տեսակ մը խաղ է, որուն արտաքին յայտարար մէկ եղանակն է Արուեստը:

Արուեստն է իրեն համար «la seule chose solide», որուն պարունակին մէջ կը մտնէ նաեւ իմաստասիրութիւնը. այս ալ արուեստ մըն է խոկումի, և ինչպէս գեղարուեստի բոլոր ձեւերուն մէջ արուեստագետին ստեղծագործական կարողութիւնը կը ճախրէ ազատ ու սլացիկ՝ նոյնը կը համարի իմաստասիրութեան մէջ. ըստ իրեն

Շարունակելով տալ բացատրութիւնը զանազան անհատներու մէջ եղած ճանաչողութեան նոյնութեան կ'ըսէ զարմաւ. «Sa généralité n'est qu'apparente, et cette apparence universelle qu'elle se donne n'est en réalité qu'une règle de jeu, la convention fondamentale d'un certain art».

(Note de l'auteur. Եւփալինոսի խոսք. Թարգմանութեան աւթիւ, 1933-ին):

Վ Ե Ր Ա Դ Ա Ր Զ

ԱՌ. Հ. ՎԱՀԱՆ Վ. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ

իմաստասիրական գործ մը բանաստեղծութիւն է, ինչպէս քերթուածն ալ իմաստասիրական էլ մը: Այս իր եզրական ըմբռնումին մասին պիտի անդրադառնանք յետոյ աւելի լայնօրէն:

Ուրիշ կէտ մ'ալ:

Արտաքին շարժուն ու թանձրացեալ առարկաներու զգայարանական կեանքին՝ կը հակադրէ ներքին իմացական կամ հոգեկան կեանք մը. «une vie intérieure, de la quelle les choses sensibles sont exclues, à la quelle elles sont nuisibles⁽¹¹⁾»:

Խորհողը, կ'ըսէ, պէտք է կեդրոնանայ ինքնիր մէջ՝ հեռացած նիւթէն, որ կը վնասէ ներհայեցողական կեանքին:

Ահա այս ինքնակեդրոնացումի և անձնական իմաստասիրութեան ձիգերէն է որ կը բխի Վալերիի բանաստեղծութիւնը՝ գաղափարային ու վերադարձիկ, որուն վերլուծումը պիտի փորձենք ընել յաջորդ մասով:

Հ. ՄԵՍՐՈՊ ՃԱՆԱՇԵԱՆ

(Շարունակելի)

ԳՈՒ ՄԻ ԿԱՐԴԱՐ

Դու մի կարգար մեռած մարդուն երանի, Գերեզմանն իր՝ ոչ ես գիտեմ ոչ ալ դու, Յաւերը միշտ զայն կը կապեն աշխարհի. Եւ անգութ է անհասնելն այնտեղ սիրելու:

Թէ իրեն հետ հողը գըրին և յոյսեր, Շերիմն անոր ափ մը հող չէ, այլ աշխարհ, Թեքեւըս մենք կամ անծանօթ ուրիշներ կը խռովենք իրեն հանգիստն անգագար:

Քիչեր են միշտ որ գոչ սրտով կը մեկնին իրենց աչքերն արեւուն մէջ փակելով. Թէ չի կապեր զիրենք հաւաքն երկընքին կը ամալըն աւելի մեր օրհներգով:

Դու մի կարգար մեռած մարդուն երանի Աչքերն եթէ դեռ կը նային աշխարհի:

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ

Քեմիա, 10 հոկտեմբեր 1946.

(11) Sur la peinture, տես Morceaux choisis, Paris, 1930, p. 293.

Անցան քանի՜ գարուններ, բայց քու գարունդ Ուշացաւ միշտ ծաղկելու. Ծիծառներու անցքը տեսանք սրտաթունդ Բերանին երգ ալելու, Բայց չըբերին քեզմէ դարձի աւետիս:

Ամէն տարի նըշխներ մեր պարտէզին Հագան ճերմակ ըզգեստներ, Այլ չըտեսար զանոնք, եղբայր անձկալի. Ղրկեցինք քեզ համբոյրներ Ալեքներով կապուտագեղ ընձախիս:

Ու տարիներն այսպէս տրոփուն սահեցան Հեռու տունէդ չայրենի. Երգեցիր հոն կարօտի երգդ՝ յուշարձան, Ալէճ ըզփուն, յոգնալի, Աչքըդ երկինք՝ յոյսի լարով առկախուած:

Հոգւոյդ տօնն է արդ, կիրակի՜ լուսավառ Յետ մահատենդ խաւարի, Տօնն է և մեր հէգ սըրտերուն վշտահար. Դուն արչալոյս մ'արփենի Սերոյդ ծարաւ մեր աչքերուն տարփաւոր:

Կու գաս մեզի, դուն գերութեան նահատակ, Չափած անծայր ովկեաններ, Կու գաս ծովէն մեծ ցաւերու անյատակ Իբր առաքեալ մ'անվէհեր. Կու գաս կշռած մարդն իր սրտին մէջ ունայն:

Մասն Աստուծոյ ճակտիդ ուղղիչ և կընեք՝ Ափերէ ափ անցնելով Բուժեցիր դուն վերքեր, սրտեր աղքատիկ. Ու հիմա տես պըսակներ Գլխուդ վերեւ, հիւսուած անտես ձեռքերէ:

Ամփոփէ արդ, արծուի թեւերդ, առաքեալ: Եւ ցուպդ յոգնած պանդուխտ Տնկէ հովան մէջ որ ծաղկի նորոգեալ. Պիտի փոխուի մարգարտի Տառապանքիդ մէն մի օղակն արցունքոտ:

ԱՐՄԱՆԻՐԵԱՆ